

UDK 347.731(497.4 Nova Gorica)"1952/1962"

Trgovinska zbornica Gorica in njeno arhivsko gradivo

ALEKSANDRA PAVŠIČ MILOST

arhivska svetovalka, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Trg Edvarda Kardelja 3, SI-5000 Nova Gorica

IZVLEČEK

V razpravi je predstavljeno arhivsko gradivo Trgovinske zbornice Gorica, ki je obstajala v obdobju med letoma 1952 in 1962. Arhivsko gradivo zbornice obsega 46 škatel je dobro ohranjeno in nudi veliko podatkov za gospodarsko zgodovino tistega časa. Najvišji organ zbornice je bila skupščina, izvršilni organ pa upravni odbor. V prispevku je izpostavljenih le nekaj glavnih vsebinskih vprašanj, ki jih je zbornica obravnavala po svojih organih. To so vprašanja trgovine, čeprav je v času od leta 1952 do 1955 zbornica pokrivala tudi področje gostinstva.

ABSTRACT

THE NOVA GORICA CHAMBER OF COMMERCE AND ITS ARCHIVE MATERIAL

The paper describes the archive materials of the Gorica Chamber of Commerce that existed from 1952 to 1962. The archive material of the Chamber consists of 46 boxes. It is well preserved and offers a lot of information on the economic history of that period. The highest body of the Chamber was general meeting and the executive body was the board of directors. This paper discusses some of the most important issues that the Chamber dealt with through its bodies. The issues relate to commerce, even though the Chamber also covered hotel and catering trade from 1952 to 1955.

Jubilantka Marija Oblak-Čarni se je na svoji službeni poti večkrat srečala s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici: ob reševanju njegove prostorske stiske, ob vprašanju vračanja arhivskega gradiva iz Italije, zadnja leta, že po upokojitvi, pa je bila članica sveta arhiva. Vsa leta z naklonjenostjo spremlja delovanje našega zavoda, zato je prav, da ji ob visokem življenjskem jubileju posvetimo tudi prispevek o arhivskem gradivu v goriškega območja.

Uvod

V prvem povojnem obdobju, v času tako imenovanega administrativnega socializma (1945-1952), je imela država prevladujočo vlogo na vseh področjih življenja, tudi v gospodarstvu. Ker je primanjkovalo vsega, je bila tudi trgovina povsem pod nadzorom države in strogo centralistično urejena. Do živih in drugih življenjskih potrebščin je bilo mogoče priti le s pomočjo "kart". Počasi so se razmere urejale in v začetku petdesetih let je državni socializem začel slabeti. V gospodarstvu se je začela decentralizacija, v kmetijstvu so bili odpravljeni obvezni odkupi, kupci za nakupovanje niso več potrebovali kart. Vsaj teoretično so se cene oblikovale prosto, čeprav je bil vpliv države še vedno velik, pa tudi ponudba blaga na trgu je bila skromna. Kljub vsemu je vloga države slabela, začel se je čas samoupravnega socializma. Podjetja, tudi trgovska in gostinska, so se osamosvajala, upravljali

so jih delovni kolektivi in ne več državni organi.

Ob tem se je pokazala potreba, da bi vsaj del nalog, ki jih je do tedaj opravljala državna uprava, prevzela posebna ustanova. Opravljala naj bi določene skupne naloge in koordinirala poslovanje podjetij v trgovini in gostinstvu. Zvezna vlada je zato junija 1952 izdala Uredbo o trgovinskih in gostinskih zbornicah,¹ ki je glede na območje delovanja predvidevala tri vrste zbornic. V okrajno oziroma mestno zbornico so se združevala gospodarska podjetja in druge gospodarske organizacije z območja okraja ali mesta. Podjetje je bilo lahko včlanjeno v več okrajnih zbornic (v zbornico na območju sedeža podjetja in v zbornico na območju, na katerem je imelo svoje obrate ali prodajalne). V republiško zbornico so se lahko vključile okrajne in mestne zbornice, pa tudi gospodarska podjetja in druge gospodarske organizacije z območja republike, ne glede na to, ali so bile včlanjene v okrajno oziroma mestno zbornico ali ne. V zvezno zbornico pa so se lahko včlanile republiške zbornice, pa tudi okrajne oziroma mestne, gospodarska podjetja in druge gospodarske organizacije, ne glede na članstvo v republiški ali okrajni oziroma mestni zbornici.

Zbornice so morale skrbeti za napredek organizacije in poslovanja svojih članov, jim svetovati, dajati mnenja in obvestila. Skrbele naj bi

¹ Uradni list FLRJ št. 31/1952.

za utrditev poslovne morale, predstavljale in zastopale koristi trgovine in gostinstva v odnosu do organov oblasti ter dajale državnim organom mnenja in predloge glede vprašanj, ki so zadevala trgovino in gostinstvo. Poleg tega so državni organi lahko s posebnimi predpisi prepustili zbornicam opravljanje določenih nalog, v kolikor niso sodile v izključno pristojnost državnih organov (izdajanje potrdil o strokovni izobrazbi, naloge v zvezi s strokovnimi in praktičnimi izpiti, izdajanje potrdil o izvoru blaga, potrjevanje spremnih listin ipd.). Pristojno zbornico so morali državni organi vprašati za mnenje pri pripravljaju pravnih predpisov za trgovino in gostinstvo, pri ustanavljanju oziroma dajanju dovoljenj za ustanovitev trgovskih in gostinskih podjetij ter odpiranju prodajaln in obratov. Zbornice so državnim organom lahko tudi predlagale gospodarsko-upravne ukrepe zoper podjetja in organizacije, ki so kršili načela poslovne morale, tudi če niso bili njeni člani. Zvezna zbornica je poleg tega opravljalna še vrsto nalog v zvezi s trgovskimi posli s tujino.

Ustanovitev

Okrajni ljudski odbor Gorica je v začetku julija 1952 imenoval iniciativni odbor, ki naj bi pripravil vse potrebno za ustanovitev trgovinske in gostinske zbornice za okraj Gorica.² Ze v istem mesecu je odbor sklical na terenu več sektorskih sestankov (v Solkanu, Šempetru, Kanalu, Ajdovščini, Vipavi, na Dobrovem), na katerih so podjetjem dajali podrobnejša pojasnila in jih povabili k včlanitvi, ki sicer ni bila obvezna, pričakovali pa so, da se bodo odzvale vse organizacije blagovnega in gostinskega prometa, pa tudi zadruga. Ustanovna skupščina je bila 17. septembra 1952 v kinodvorani v Solkanu. Do tega dne so se v zbornico včlanili 103 člani, na skupščini jih je bilo nekaj več kot pol (predstavnik 16 trgovskih podjetij, 13 zadrug in 28 gostinskih podjetij). Dr. Rudi Rutar je v uvodnem referatu pojasnil, da v goriškem okraju "ni pravih razlogov za ustanovitev ločenih zbornic. Povezava gostinskih podjetij s trgovinskimi v skupni Okrajni trgovinski in gostinski zbornici bo glede na številne stične točke, ki jih ima naše gostinstvo s trgovino, gotovo doprinesla za obe strani samo ugodne rezultate."³ Čez čas, avgusta leta 1955, je zaradi nove teritorialne razdelitve (okraj Tolmin se je priključil okraju Gorica) nastala sprememba. Iz enotne Okrajne trgovinsko gostinske zbornice sta nastali Trgovinska zbor-

nica Gorica in Gostinska zbornica Gorica, ki sta vključevali tudi območje nekdanjega tolminskega okraja, ki je dotlej imel svoje zbornice.

Organi zbornice:

Najvišji organ je bila *skupščina*. Sestavljali so jo izvoljeni predstavniki članov zbornice. Sprejemala je statut in druge splošne akte, sklepala o ustanovitvi sekcij, odborov in častnega sodišča, volila člane drugih organov zbornice, sprejemala predračun in zaključni račun, dajala smernice za delo organov zbornice, določala višino članarine, odločala o pritožbah ... Navadno se je sestajala enkrat na leto.

Izvršilni organ zbornice je bil *upravni odbor*. Skrbel je za uresničevanje sklepov skupščine in reševal vsa druga vsebinska vprašanja, ki niso bila izključno v njeni pristojnosti. Na dnevnem redu upravnega odbora so se znašla tudi vsa vprašanja, o katerih so razpravljali v odborih in komisijah, zato lahko ob njegovih dokumentih sledimo celotni problematiki oziroma vsebini dela zbornice. Sestajal se je večkrat na leto, včasih tudi vsak mesec.

Nadzorni odbor je pregledoval poslovanje zbornice in o njem poročal skupščini. Iz ohranjenih zapisnikov ni vidno, da bi kdaj ugotovil kake nepravilnosti.

Častno sodišče je razsojalo, ko so članice zbornice kršile poslovno moralo. Za obravnavo vsakega posameznega primera je predsednik sodišča imenoval tričlanski sodni senat. V praksi se je sestalo zelo poredko (npr. leta 1953, ko sta dve kmetijski zadrugi kršili dogovor o ceni mošta).

Zbornica je imela tudi šolski odbor in odbor za kadre, v obdobju samostojne trgovinske zbornice pa še finančni odbor in odbor za organizacijo tržišča. Najdejavniji je bil *šolski odbor*, ki je obravnaval predvsem vprašanja povezana z izobraževanjem za trgovske poklice. Trgovska šola in dijaški dom za učence z območja primorskih okrajev sta bila takrat v Brežicah. Šolski odbor je redno spremljal njuno delovanje. Potrjeval jima je hišni red in pravila, imenoval člane izpitnih komisij, obravnaval predračun, zaključni račun in letno poročilo o delu. Člani odbora so občasno tudi obiskovali šolo, bili navzoči pri pouku; navzoči so bili pri zaključnih izpiti, si ogledali razmere v dijaškem domu in o vsem poročali upravnemu odboru.

Z vprašanji izobraževanja delavcev v trgovini se je ukvarjal tudi *odbor za vzgojo kadrov*. Skrbel je predvsem za "prevedbo delavcev", pri tem je šlo za poklicno napredovanje delavcev, saj so na tečajih in potem z izpiti lahko pridobili naziv kvalificirani in visoko kvalificirani delavec. Sprva so tudi na republiškem nivoju zelo spodbujali to izobraževanje, kasneje pa ne več, saj so menili, da je število kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev presegllo potrebo po

² Odločba o ustanovitvi iniciativnega odbora z dne 4. 7. 1952: Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (odslej: PANG), Trgovinska in gostinska zbornica Gorica, teh. e. 2, a. e. 11.

³ Zapisnik ustanovne skupščine z dne 17. 9. 1952: PANG, Trgovinska in gostinska zbornica Gorica, teh. e. 1, a. e. 1.

teh kadrih.⁴ Odbor se je posvečal tudi sistemskim vprašanjem izobraževanja za poklice v trgovini, dajal je pripombe k učnim načrtom in predlogom za spremembe sistema izobraževanja delavcev v trgovini.⁵

Finančni odbor je predvsem redno spremljal predpise s področja finančnega poslovanja in dajal članicam napotke za uresničevanje le-teh.

Odbor za organizacijo tržišča je obravnaval organizacijska vprašanja trgovine, predlagal investicije v trgovini, predvsem pa pripravljala sezname blaga, ki naj bi ga po Goriškem sporazumu⁶ uvozili za potrebe splošne porabe.

V okviru zbornice so delovale tudi *sekcije* (za gostinstvo in turizem, splošno trgovino, za trgovino s kmetijskimi pridelki, zunanjo trgovino) in *komisije* (za uvoz in izvoz po Goriškem sporazumu, za oceno proizvodnje in tržnih presežkov, ugotovitev strokovne izobrazbe delavcev v trgovini, za maloobmejni promet).

Od leta 1956 naprej je imela zbornica tudi *predsedstvo*.

Arhivsko gradivo zbornice (46 škatel) je dobro ohranjeno, v njem pa je veliko podatkov o gospodarski zgodovini tistega časa. V prispevku bom poudarila le nekaj glavnih vsebinskih vprašanj, ki so jih obravnavali njeni organi. Omejujem se na vprašanja trgovine, čeprav je v času od leta 1952 do 1955 zbornica pokrivala tudi področje gostinstva.

Izobraževanje delavcev v trgovini

Tako šolski kot upravni odbor zbornice sta veliko pozornosti posvečala izobraževanju za poklice v trgovski stroki. Z vprašanji izobraževanja sta se ukvarjala teoretično (pregledovanje učnih načrtov, dajanje predlogov za spremembe), pa tudi praktično (sprotno reševanje težav na trgovski šoli).

S 1. marcem 1953 je financiranje šole za učence v trgovini v Brežicah, na kateri so se za trgovske poklice izobraževali dijaki z območja takratnih okrajev Idrija, Koper, Nova Gorica in Tolmin, zagotavljal državni proračun preko okrajnih trgovinskih zbornic (decentralizacija šolstva), te pa so si morale stroške razdeliti in jih vnesti v svoje proračune. Šola v Brežicah se je pri svojem delu srečevala s številnimi težavami, predvsem prostorskimi in kadrovskimi, občasno tudi finančnimi, zato so morali pri pouku večkrat improvizirati. V isti stavbi sta delovala šola in

dijaški dom, za poučevanje sta bili na razpolago le dve učilnici, zato so kljub pouku v dveh izmenah morali pogosto odklanjati učence. Šolanje posameznih vajencev se je tako večkrat precej zavleklo. Da bi bilo tega čim manj, so včasih prosili za pomoč tudi šole v drugih krajih; te so jim ustregle kolikor niso imele dovolj svojih učencev. Leta 1957 se je tako 6 primorskih dijakov šolalo v Kranju.⁷

Šola je pestilo tudi pomanjkanje predavateljev, zlasti za strokovne predmete. Se leta 1956 je bil redno zaposlen le en prosvetni delavec (ravnatelj, ki je hkrati tudi poučeval), vsi ostali so delali honorarno. Redno so bili zaposleni na tamkajšnji gimnaziji in v raznih podjetjih. Če bi se držali predpisov o največjem številu dovoljenih delovnih ur posameznika, bi morali šolo zapreti. Zaradi neodložljivih obveznosti predavateljev iz podjetij je veliko učnih ur tudi odpadlo. Nujno bi bilo vsaj za strokovne predmete namestiti stalne predavatelje, a jim ni uspelo. Strokovnjakov je primanjkovalo, delo v šolstvu zaradi slabših plač ni bilo vabljivo, prišlekem od drugod niso mogli zagotoviti stanovanj. Ugotavljali so, da bi v Brežicah težave težko odpravili, zato so razmišljali o preselitvi šole v kak drug kraj, vsekakor na Primorsko.⁸

Šolski odbor je natančno spremljal delovanje šole in dijaškega doma. Ob inšpekcijskih obiskih so se spuščali tudi v podrobnosti. Preverjali so celo koliko ocen imajo učenci v redovalnem obdobju,⁹ zakaj so jim zmanjšali obrok kruha ipd.¹⁰ V glavnem pa so bili z delom šole in dijaškega doma zadovoljni. Šola se je v okviru možnosti trudila, da bi učencem dala široko znanje. Poleg rednega pouka so občasno organizirali tudi seminarje, strokovna predavanja in ekskurzije v številna podjetja (Tovarna celuloze Krško, Sava Kranj, Emo Celje, obisk zagrebškega velesejma ...). V večernih urah so za dopolnitev in utrjevanje učne snovi učencem predvajali diafilme (o geografiji, blagoznanostvu – o steklu, lesu, usnju, tekstilu). Na šoli so imeli tudi kulturno društvo, pevski zbor, plesno skupino, v duhu tedanjega časa pa niso manjkala niti politična predavanja. Prirejali so športna tekmovanja (nogomet, odbojka, streljanje), pro-

⁴ Zapisnik upravnega odbora z dne 16. 5. 1959: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

⁵ Zapisnik odbora za vzgojo kadrov z dne 23. 3. 1960: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 15.

⁶ Goriški sporazum je bil trgovski sporazum o izmenjavi blaga v obmejnem območju, podpisan med vladama FLRJ in Italije v Vidmu leta 1949.

⁷ Zapisnik šolskega odbora z dne 12. 1. 1957: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14.

⁸ Zapisnik šolskega odbora z dne 27. 6. 1956: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14; Potrebo po ustanovitvi srednje šole trgovske smeri na Primorskem so omenjali že na seji šolskega odbora dne 13. 11. 1952, a so takrat imeli v mislih srednjo šolo, ki bi jo obiskovali dijaki s končano poklicno trgovsko šolo: PANG, Trgovinsko gostinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 12.

⁹ Zapisnik šolskega odbora z dne 17. 8. 1956: PANG, Trgovinsko gostinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 12.

¹⁰ Zapisniki šolskega odbora 16. 12. 1953: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14.

slave, organizirali obiske gledaliških predstav in srečanja z drugimi trgovskimi šolami v Kranju, Mariboru in Novem mestu.

V pristojnost šolskega odbora sta spadala tudi razporejanje dijakov v izmene in dogovarjanje med okraji, koliko učnih mest pripada posamezni zbornici. Prav tako so redno spremljali vedenje in učni uspeh posameznih dijakov. V splošnem so bili z njimi zadovoljni, najdemo pa tudi pripombo, da so učenci premalo ambiciozni: "odličnjakov ni, prevladuje miselnost, da je glavno, da razred izdelaš".¹¹ Veliko so si prizadevali za specializacijo pouka blagoznanstva, ki naj bi bil specifičen glede na stroko, v kateri se je učenec usposabljal. Ker pa je bilo za nekatere usmeritve zelo malo dijakov, primanjkovalo pa je tudi učiteljev, je bilo to težko izpeljati.

Šolski odbor se je zanimal tudi za zdravstveno stanje vajencev. Ker je ugotovil, da pri nekaterih ni najboljše, je podjetja opozarjal, naj bodo previdna in preverijo učenčevo zdravje, preden ga sprejmejo v uk. Prav tako so bili člani odbora nezadovoljni z usposabljanjem nekaterih vajencev na učnih mestih. Ugotavljali so, da se posamezni mentorji ne držijo učnega načrta, tako da učenci ne dobijo vseh potrebnih znanj. Obravnavajo jih le kot delovno silo v trgovini. Od trgovinske zbornice so zato zahtevali, naj izloči trgovine, ki ne izpolnjujejo pogojev za sprejemanje vajencev v uk.¹² Ko je upravni odbor zbornice tej zahtevi ugodil, so se pojavile nove težave. Trgovine, ki niso smele sprejemati vajencev, predvsem manjše trgovine kmetijskih zadrug na podeželju, niso mogle dobiti delavcev, saj se izšolani kadri iz centrov niso hoteli zaposlovati na podeželju. Zato so predlagali, naj bo vsaki trgovini dovoljeno sprejemati vajence, po potrebi pa naj jim v tretjem letniku zagotovijo prakso na ustreznem mestu. Leta 1958 je zbornica takim vajencem omogočila opravljanje prakse v specializiranih trgovinah,¹³ organizirala je tudi seminarje za mentorje, na katerih so poučevali strokovno usposobljeni poslovodje z Goriškega.¹⁴ Zanimanja za vpis v trgovsko šolo je bilo veliko, zato so vztrajali, da je za vpis potrebno imeti opravljeno malo maturo (današnje osemletko), saj bi sicer učenci težko sledili učni snovi. Je pa zbornica prejela veliko prošenj za spregled zadnjega razreda osnovne šole, kar kaže na to, da je takrat še veliko otrok, zlasti s podeželja, obiskovalo sedemletke. Prošnje so načeloma za-

vračali, so pa bile tudi izjeme. Ker je primanjkovalo moških vajencev, so predlagali, da bi se manjkajoče leto osnovnošolske izobrazbe spregledalo fantom, ki so zadnji razred sedemletke izdelali s prav dobrim ali odličnim uspehom.¹⁵

Kot že rečeno, so v iskanju trajne rešitve za izobraževanje trgovskih poklicev vse bolj razmišljali o preselitvi šole iz Brežic na Primorsko. Kot možne lokacije so omenjali kraje Tolmin, Postojna, Koper, Izola, Nova Gorica. Šola sta želela imeti na svojem območju tako koprski kot goriški okraj. Nekaj časa je kazalo, da bo izbrana Postojna. Za potrebe šole naj bi po izselitvi vojske adaptirali poslopje nekdanjega Grand hotela. V njem bi bilo dovolj prostora za poklicno trgovsko šolo in ekonomsko srednjo šolo. Sredi leta 1956 pa je padla končna odločitev, da bodo šolo gradili v Novi Gorici.¹⁶ Dela so stekla v decembru istega leta, investitor je bila Trgovinska zbornica Gorica, pogodbo o financiranju pa sta podpisala tudi republiška trgovinska zbornica in okrajni ljudski odbor Gorica. Šolsko poslopje je bilo v grobem dograjeno v začetku leta 1958 in pouk se je začel 1. marca. V prvi, spomladanski izmeni je bilo v šestih oddelkih kar 166 učencev, kar je bilo največ dotlej. Treba je bilo nadomestiti zaostanke, ki so se zaradi pomanjkanja prostora na šoli v Brežicah vlekli že več let. Za tako veliko število dijakov pa v dijaškem domu ni bilo dovolj prostora, zato so se morali vsi iz okolice Nove Gorice, v šolo voziti, za bivanje pa so uporabili tudi prostor, ki je bil sicer namenjen zbornici. V jesenski izmeni je pouk stekel normalno. Razmere za delo na novi šoli so bile dobre. Zagotovljeno je bilo tudi dovolj učnega osebja, trije profesorji so se celo preselili iz Brežic v Novo Gorico. Blizu šole je bila zgrajena tudi stanovanjska hiša za učitelje, vzgojitelji pa so stanovali v dijaškem domu. Že čez dve leti, spomladi leta 1960, je bilo glede na zmogljivosti dijaškega doma, učencev spet preveč. Začeli so razmišljati, da bi za učence z obalnega območja potrebovali šolo v Kopru in 1. februarja leta 1961 so tam res odprli oddelek 1. letnika s 30 učenci.

Trgovinska zbornica je bila zelo naklonjena tudi dopolnilnemu izobraževanju delavcev v trgovini. Že v Brežicah, še bolj pa na novi šoli v Novi Gorici, kjer so bile možnosti boljše, je podpirala organizacijo raznih seminarjev (za zaposlene v trgovinah z živili in s tekstilom, za blagajničarke, knjigovodje, poslovodje, trgovske pomočnike, odkupovalce in komercialiste pri kmetijskih zadrugah, za nekvalificirane delavce (katerih namen je bil pridobiti kvalifikacijo), za-

¹¹ Zapisnik šolskega odbora z dne 18. 5. 1957: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14.

¹² Zapisnik šolskega odbora z dne 17. 8. 1956: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14.

¹³ Zapisnik upravnega odbora z dne 26. 4. 1958: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

¹⁴ Zapisnik upravnega odbora z dne 16. 5. 1959: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

¹⁵ Zapisnik šolskega odbora z dne 10. 10. 1957: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14.

¹⁶ Zapisnik upravnega odbora z dne 30. 5. 1956: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

četni in nadaljevalni aranžerski seminar, ipd).¹⁷ Konec leta 1960 so predlagali, naj se šola preoblikuje v šolski center, ki bi imel več oddelkov: za blagovne manipulante, pomožne prodajalce, prodajalce, priučene delavce, poslovodje. Organiziranje rednih večernih poslovodskih šol je leta 1960 zelo priporočala tudi komisija za izpite pri republiški trgovinski zbornici, ki je ugotavljala, da izpiti za visoko kvalificirane delavce niso prava pot za ugotavljanje poslovodskih sposobnosti.¹⁸ Nasploh se je vse bolj uveljavljalo mnenje, naj bi bile v prihodnje vse vrste izobraževanja "internatskega" tipa, da bi se med šolanjem slušatelji zares posvetili le pouku in učenju.

Leta 1961 so razpisali tudi oddelek srednje komercialne šole, saj je primanjkovalo tudi ljudi s srednješolsko izobrazbo. Kmalu pa so prese-nečeni začeli ugotavljati, da je med trgovskimi delavci sicer veliko zanimanja za vpis v komercialno in poslovodsko šolo, da pa podjetja ne kažejo zanimanja, da bi jih poslala na šolanje. Verjetno zaradi stroškov in odsotnosti delavcev. Leta 1961 se je v šolski center vključila tudi sekcija izrednih slušateljev Višje komercialne šole v Mariboru. Ustanovljena je bila januarja 1961, skrbela pa naj bi za organizacijo predavanj in vpis novih slušateljev.

Preskrba tržišča, širitev trgovske mreže, reorganizacija trgovin

V obravnavanem obdobju je bila preskrba v primerjavi s prvimi povojnimi leti precej boljša, še vedno pa marsičesa ni bilo moč dobiti, ponudba in povpraševanje nista bila usklajena. Zbornica si je zelo prizadevala izboljšati založenost tržišča in zagotoviti pravično razdelitev blaga med posamezne kraje. Leta 1955 so ugotavljali, da še vedno primanjkuje tako živilskih izdelkov (sladkor, bela moka, olje, mast, koruza) kot industrijskih izdelkov (železnina, tekstil). V naslednjem letu je bilo hrano že mogoče dobiti, industrijskega blaga pa je še zmeraj primanjkovalo. Vzrok ni bil le v trgovini, ampak tudi v nezadostni proizvodnji, saj industrijskim podjetjem tržišču ni uspelo zagotoviti dovolj potrebnih izdelkov. Včasih so tarnali, da so naši kraji zapostavljeni tudi zaradi oddaljenosti, in da je v Ljubljani mogoče dobiti več blaga, da so ljubljanska grosistična podjetja bolj naklonjena svojim trgovcem.

Specifične razmere so bile v obmejnem pasu. Tu je bilo zaradi maloobmejnega prometa, ki ima

svoj začetek v letu 1955, pomanjkanje blaga večje, primanjkovalo je tudi živil. Zaradi valutne menjave, ki je bila ugodna za italijanske kupce, se je povpraševanje le-teh v naših trgovinah izredno povečalo. Trgovine na to niso bile pripravljene in stanje je bilo posebno v Novi Gorici in Sempetru pri Gorici nevdržno. Skoraj kronično je primanjkovalo mesa, masla in jajc. To blago so v večjih količinah kot samo za svoje lastne potrebe želeli kupovati tudi domači kupci. Zanimala jih je prodaja prek meje, saj so zaradi razlike v ceni pri tem nekaj zaslužili in si z lirami lahko v Italiji kupili blago, ki ga pri nas ni bilo. Ker grosistična podjetja, ki so dobavljala blago posameznim trgovinam niso mogla pokriti potreb z odkupom pri proizvajalcih in pridelovalcih v bližnji okolici, so se skupaj z zbornico trudila najti vire nakupov na drugih območjih, a kljub temu niso zadostila povpraševanju. Živinopromet Gorica je tako odkupoval živino tudi na Štajerskem in v Bosni, to pa je bilo povezano z večjimi prevoznimi stroški.

Pomanjkanje v obmejnem pasu so skušali delno omiliti z uvozom blaga iz Italije. Zbornica je želela storiti vse, da bi obmejni kraji, iz katerih je bilo na podlagi Goriškega sporazuma precej izvoza, v zameno dobili blago, ki so ga potrebovali in po istem sporazumu tudi uvoza. Zelo se je trudila višjim organom pravilno predstaviti razmere na Primorskem in za potrebe uvoza iztržiti čim več deviz, ki jih je naša država dobila pri izvozu blaga po Goriškem sporazumu. Glede na količino dodeljenih deviz so na zbornici sproti sestavljali sezname blaga za uvoz, pri čemer so skušali čim bolj zadostiti trenutnemu povpraševanju. S tem so želeli tudi doseči, da bi prebivalci čim manj odhajali po nakupih čez mejo.¹⁹

Leta 1958 so se pojavile težave tudi v oskrbi s kruhom, ki pa so bile bolj tehnične narave. Zaprli so zastarele pekarnice v Kanalu in Brdih, zato je morala tudi te kraje oskrbovati novogoriška pekarna, ki pa ni imela dovolj zmogljivosti. Na račun tega se je poslabšala oskrba v Novi Gorici.²⁰ Leta 1959 so bile pripombe tudi zaradi "nehigieničnega" prevažanja kruha v odprtih tovornakih.

Oskrba s kmetijskimi pridelki, predvsem s sadjem in zelenjavo, je pogosto šepala. Trudili so se, da bi vse odkupe pri proizvajalcih speljali v okviru kmetijskih zadrug, a vedno ni šlo vse gladko. Kmetijske zadruge zlasti ob obilnih letinah niso odkupile vsega, kar so kmetje pridelali, zato so bili ti nezadovoljni. Zmanjševali so pridelavo, nato pa je bilo ob slabših letinah pridelkov premalo. Zelenjave je včasih zmanj-

¹⁷ Zapisnik šolskega odbora z dne 10. 10. 1957: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 14; Zapisnik upravnega odbora z dne 18. 2. 1960; Zapisnik upravnega odbora z dne 24. 5. 1961: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

¹⁸ Zapisnik odbora za vzgojo kadrov z dne 4. 11. 1960: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 3, a. e. 15.

¹⁹ Zapisnik upravnega odbora z dne 24. 12. 1956: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

²⁰ Zapisnik upravnega odbora z dne 10. 9. 1958: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

kovalo tudi zato, ker so jo dvolastniki²¹ prodajali prek državne meje. Da bi zagotovili večjo stabilnost trga, je zbornica vzpodbujala vnaprejšnje sklepanje pogodb o odkupu med zadrugami in proizvajalci.²² To se je izkazalo za dobro. Težave so bile s cenami. Težko je bilo določiti take, ki bi bile ugodne za potrošnike in dovolj spodbudne za pridelovalce. Včasih je določenih pridelkov (krompir, jabolka, čebula) na trgu primanjkovalo prav zaradi prenizkih cen, ker kmetje niso bili motivirani za prodajo.²³ Leta 1960 so npr. ugotavljali, da kmetje zaradi prenizkih odkupnih cen češenj ne obnavljajo češnjevih nasadov. Bali so se, da bodo drevesa začeli sekati, zato so svetovali zvišanje cen.

Tudi v trgovini s sadjem in zelenjavo na drobno so bile težave. Oskrba je bila predvsem v rokah kmetijskih zadrug, ki pa niso kazale posebnega zanimanja za ureditev svojih trgovin, zato so bile te v zelo slabem stanju. Novembra 1959 so zato na upravnem odboru poudarili potrebo po ustanovitvi posebnega podjetja, ki bi s sadjem in zelenjavo oskrbovalo vsa večja potrošna središča v okraju. Sedež bi imelo v Sempetru pri Gorici kot središču pridelave povrtin, trgovine pa poleg tega še v Novi Gorici in vseh večjih krajih v Posočju. Prav na Tolminskem je namreč oskrba s sadjem in zelenjavo najbolj šepala. Predlog jim je uspelo udejanjiti čez približno leto dni in 1. novembra 1960 je bilo ustanovljeno podjetje Sadje-zelenjava.

Občasno na tržišču ni bilo moč dobiti moke, ki bi jo moralo dobavljati Mlinsko podjetje Ajdovščina (današnji Mlinotest). Trgovine so se pritoževale, da moke ne dobivajo pravočasno in da je njena kakovost slaba ter prosile zbornico naj posreduje pri mlinskem podjetju za izboljšanje razmer.²⁴

Veliko težav pri preskrbi je bilo zaradi premajhnih zalog blaga v trgovinah na drobno, saj si trgovine iz svojih lastnih obratnih sredstev niso mogle nakupiti večjih količin blaga. Zlasti v krajih, ki so bili pozimi zaradi snega težko dostopni, je bilo to zelo boleče. Organi zbornice so zato nenehno opozarjali na potrebo po ugodnih posojilih za te namene. Stanje se je počasi izboljševalo, leta 1962 so podjetja lahko dobila pri Komunalni banki kredite po 6% obrestni meri, to pa je veljalo za ugodno.

Izboljšanje preskrbe je bilo v precejšnji meri odvisno tudi od posodabljanja in širitve trgovske

mreže, zato je zbornica temu posvečala precej pozornosti. Prizadevala si je za izboljšanje opreme trgovin in skladišč, posodobitev prevoznih sredstev, odpiranje novih trgovin. V Novi Gorici, kjer je najbolj manjkalo trgovin, so rešitev videli v graditvi novih stanovanjskih in poslovnih objektov, v katerih bi bila pritličja namenjena trgovskim lokalom.²⁵ Ker pa podjetja niso imela dovolj denarja, je gradnja tekla počasneje kot so predvidevali in si želeli.²⁶ Na bolje pa je le šlo. Septembra 1959 so na zbornici z veseljem ugotavljali, da kažejo občinski ljudski odbori razumevanje za potrebe trgovine, saj je bila za leto 1960 predvidena gradnja kar 23 novih trgovskih lokalov, od tega 2 veleblagovnic, v Novi Gorici in Sempetru. Zbornica se je angažirala pri izdelavi gradbenih načrtov, propagirala je sodobno ureditev trgovin (samopostrežne) ter zbiranje sredstev za investicije na ravni občine, da bi se tako v krajšem času zbrale večje vsote denarja.

Leta 1954 je bil na državnem nivoju velik poudarek na reorganizaciji državne trgovske mreže, ki naj bi privedla do decentralizacije oziroma osamosvojitve trgovskih podjetij, ki so bila prej pod državnim nadzorom. Delovni kolektivi naj bi prevzeli upravljanje v svoje roke in sami vodili celotno poslovanje, kar je pri nekaterih vzbujalo strah in pomisleke. Trgovinska zbornica jih je v skladu s splošnimi usmeritvami k temu spodbujala in jim pomagala s svojim strokovnim delavci. Odločali so se različno. V Solkanu so npr. sklenili vse trgovine podjetij Potrošnja in Primorka osamosvojiti, pri podjetju Hubelj v Ajdovščini pa so vse ostale v njegovi sestavi.²⁷ Septembra 1954 je upravni odbor zbornice ocenjeval, da je decentralizacija uspela, češ da poteka v mnogih obratih delo bolje kot prej, da tudi z računsko službo nimajo večjih težav. Čas pa je prinesel svoje. Že čez tri leta so ugotavljali, da je trgovska mreža preveč razdrobljena, da veliko samostojnih trgovin nima možnosti za preživetje in da je nekatera podjetja nujno potrebno združiti. Seveda se to ni zgodilo kar čez noč. Razprave za združevanje in proti njemu so se vlekle skozi več let. Decembra leta 1961 je prevladalo mnenje, naj zbornica priporoči organiziranje večjih in specializiranih podjetij, ki bodo imela boljše možnosti pri nabavi blaga neposredno v proizvodnji, da pa naj bi organizacijske spremembe izvajali postopoma in previdno.²⁸

²¹ Dvolastniki so zemljiški posestniki, ki imajo zemljiško posestvo na obeh straneh državne meje.

²² Zapisnik upravnega odbora z dne 23. 5. 1960: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

²³ Zapisnik upravnega odbora z dne 11. 12. 1958: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

²⁴ Zapisnik upravnega odbora z dne 11. 12. 1958: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

²⁵ Zapisnik upravnega odbora z dne 30. 10. 1956: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

²⁶ Zapisnik upravnega odbora z dne 12. 9. 1957: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

²⁷ Zapisnik upravnega odbora z dne 7. 7. 1954: PANG, Trgovinska in gostinska zbornica Gorica, t. e. 1, a. e. 7.

²⁸ Zapisnik upravnega odbora z dne 11. 12. 1961: PANG, Trgovinska zbornica Gorica, t. e. 2, a. e. 8.

Leta 1957 je tekel tudi proces opuščanja trgovske dejavnosti kmetijskih zadrug in izločanja trgovin iz njihove sestave. To je šibkejšim kmetijskim zadrugam še zmanjšalo materialno osnovo za normalno poslovanje, zato je hkrati tekel tudi proces združevanja kmetijskih zadrug. Trgovine, ki so se izločile iz kmetijskih zadrug so prevzela že obstoječa podjetja (Primorka Nova Gorica, Soča Most na Soči, Hubelj Ajdovščina), ponekod (v Brdih, Braniku, Renčah, Komnu) pa so čutili potrebo po ustanovitvi novih, ki bi imela poslovalnice tudi na podeželju. Prevzem trgovin, izločenih iz kmetijskih zadrug, je spremljalo kup težav. Podjetja namreč niso imela dovolj denarja, da bi od kmetijskih zadrug odkupila osnovana sredstva in zaloge blaga. Prostori zadružnih trgovin so bili ponekod v zelo slabem stanju, pritoževali so se tudi nad strokovno slabo usposobljenim kadrom.

Na državni ravni so od leta 1958 močno propagirali specializacijo trgovin (trgovine z živili, drogerije, tekstilne trgovine ...). V okrajni trgovinski zbornici v Novi Gorici so realno ocenjevali, da je to možno izpeljati le v večjih središčih in da so na podeželju ekonomsko uspešne lahko le trgovine z mešanim blagom.

Zaključek

Trgovinska zbornica Gorica je obstajala do leta 1962. Takrat se je na osnovi Zakona o ustanovitvi enotnih gospodarskih zbornic²⁹ skupaj z drugimi zbornicami okraja Gorica³⁰ združila v Gospodarsko zbornico Gorica, ki je imela tri sekcije: trgovinsko-gostinsko, industrijsko-obrtno in kmetijsko. Dejavnost trgovinske zbornice se je nadaljevala v okviru trgovinsko-gostinske sekcije.

²⁹ Uradni list FLRJ, št. 22/ 1962.

³⁰ V Gospodarsko zbornico Gorica so se združile Kmetijsko-gozdarska zbornica Gorica, Trgovinska zbornica Gorica, Obrtno-komunalna zbornica Gorica in Gostinska zbornica Gorica.